

ілюстрацыямі. Дамагаюць жа Вячаславу Рагойшу, які пазначаны на вокладцы газеты як рэдактар-выдавец, «рабіць» выданне, даваць яму, што называецца, «пуцёўку ў жыццё», практычна ўся яго сям'я – жонка і дзеці. Супрацоўнічаюць з газетай мясцовыя жыхары, студэнты журфака БДУ» [5].

За восем гадоў працы рэдакцыйнага калектыву ўбачыў свет 41 нумар «Ракаўскага шляху». Агульнымі намаганнямі калектыву аўтараў газеты створана, па-сутнасці, своеасаблівая энцыклапедыя гісторыі і сучаснасці Ракаўскага краю, якой можна ганарыцца і на якую трэба арыентавацца ўсім тым, хто толькі яшчэ збіраецца даследаваць гісторыю сваёй «малой радзімы». Варта падкрэсліць, што публікацыі газеты, якая выходзіла пад рэдакцыяй В. П. Рагойшы, сталі асновай для падрыхтоўкі культурна-асветнага зборніка «Наш гонар – Ракаў» (2015 г.), прысвечанага 550-годдзю Ракава.

#### Бібліяграфічныя спасылкі

1. Браткі-ракаўцы // Ракаўскі шлях. 2000. Люты. № 1.
2. Гарэлік Л. М. Рагойша Вячаслаў / Л. М. Гарэлік. Беларускія пісьменнікі : Бібліягр. слоўн. У 6 т.. Т. 5. Пестрак – Сяўрук / Ін-т літ. імя Я. Купалы АН Беларусі ; Беларус. энцыкл. ; Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны ; пад рэд. А. В. Мальдзіса ; рэдкал. : І. Э. Багдановіч [і інш.]. Мінск : БелЭн, 1995. С. 117.
3. Дарашчонак П. Абудзіць памяць пра мінулае / П. Дарашчонак // Звязда. 2002. 5 чэрв.
4. Рагойша В. Шляхамі стагоддзяў / В. Рагойша. Наш гонар Ракаў. Да 550-годдзя Ракава. Мінск : Рэгістр, 2015. С. 6–10.
5. С. Я. Паўночныя Афіны: жыццё працягваецца // Літаратура і мастацтва. 2003. 21 ліст.

### ВЯЧАСЛАЎ РАГОЙША І УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ

**А. Л. Верабей**

*Кандыдат філалагічных навук, дацэнт.  
stoleta@tut.by*

У артыкуле пераважна на аснове матэрыялаў кнігі В. Рагойшы «Дзесяць саг пра Караткевіча» (Мінск: Мастацкая літаратура, 2020) падрабязна расказваецца пра ўзаемаадносіны Вячаслава Рагойшы і Уладзіміра Караткевіча: іх знаёмства, сустрэчы, асабістае сяброўства і сяброўства сем'ямі, прапаганду Рагойшам творчасці Караткевіча, вершы і малюнкi Караткевіча, прысвечаныя Рагойшу, наведанне Караткевічам Ракава і Ракаўшчына, знаёмства Рагойшы з роднымі і блізкімі мясцінамі Караткевіча (Орша, Рагачоў, Мсціслаўль) і інш.

**Ключавыя словы:** Уладзімір Караткевіч; Вячаслаў Рагойша; творчыя і сяброўскія ўзаемаадносіны; кніга «Дзесяць саг пра Караткевіча».

Вячаслава Рагойшу і Уладзіміра Караткевіча яднаюць назвычай шматгранныя сувязі, якія грунтуюцца на шчырым сяброўстве, глыбокай любові да Беларусі і прыгожага пісьменства.

Прыкметнай з'явай у караткевічазнаўстве стала мастацка-дакументальнае эсэ В. Рагойшы «Дзесяць саг пра Караткевіча», што выйшла асобнай кнігай у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 2020 г. У ёй аўтар, падчас жыва і займальна, не толькі асэнсавалі асобу У. Караткевіча, але і выявілі уласную асобу, згадаў шмат цікавага з іх блізкага сяброўства.

Матэрыялы кнігі былі апрабаваны ў навуковых працах В. Рагойшы і яго публікацыях у перыядычных выданнях, у выступленнях на навуковых канферэнцыях і на занятках перад студэнтамі філалагічнага факультэта БДУ, у прыватных гутарках-

успамінах. Іх ён дапрацаваў, дапоўніў і прасачыў у храналагічным плане гісторыю адносін з пісьменнікам.

Удалым эпіграфам да кнігі сталі наступныя словы У. Караткевіча, напісаныя ім на ўнутраным баку вечка прыгожага, інкруставанага каляровай саломкай падарункавага куфэра, уручанага В. Рагойшу ў дзень трыццацігоддзя:

Слава!  
Для Беларусі  
збірай пасаг –  
Сто манаграфій  
і дзесяць саг.

У. Караткевіч  
5 чэрвеня 1972 г.  
г. Менск

Далей В. Рагойша адзначыў: «Вядома, сто манаграфій за сваё жыццё я не напісаў. Відаць, аднаму чалавеку і зрабіць немагчыма тое, што гіпербалізавана ўявілася рамантыку Уладзіміру Караткевічу. Ды і ў падараваны куфэрак іх ніяк не змесціш» [3, с. 4]. Заўважым, што В. Рагойша выдаў шмат манаграфій, у яго багатыя навуковыя і творчыя набыткі, а да свайго 80-годдзя з дня нараджэння мае звыш тысячы публікацый.

Добра, што ў кнізе дадзена літаратуразнаўчае вызначэнне паняцця «сага», што пры гэтым зроблена важнае для аўтара ўдакладненне: «Сага паступова набыла значэнне не столькі легендарна-гераічнага, колькі *любога* праявіннага апаведу» [3, с. 5]. І павёў ён далей свае расповеды-сагі пра У. Караткевіча, грунтоўчыся на тым, што бачыў, чуў, адчуваў сам ці бачылі, чулі, адчувалі людзі, якім ён давяраў, часам і вершаваныя ўстаўкі ўключаючы ў праявінны апавед, што таксама дазваляюць жанравыя асаблівасці сагі.

Згадаў, што з вершамі У. Караткевіча пазнаёміўся ў другой палове 1950-х гг., калі вучыўся ў Ракаўскай сярэдняй школе. У 1958 г. паступіў на філагічны факультэт БДУ. У тым жа годзе была выдадзена і першая кніга У. Караткевіча – зборнік вершаў «Матчына душа». Гэтай кнігай зачытваўся не толькі ён, але і яго сябры-аднакашнікі. В. Рагойша прааналізаваў вершы «Паўлюк Багрым», «Заяц варыць піва», адзначыў, што У. Караткевіч сваімі творами «ўсяляў у нашы душы патрэбу не толькі сапраўднай дзяржаўнасці Беларусі, але і яе дзяржаўнай незалежнасці» [3, с. 10].

В. Рагойша прасачыў творчую біяграфію пісьменніка першай паловы 1960-х гг. Адзначыў, што самога пісьменніка блізка ўбачыў 15 чэрвеня 1963 г. у Мінску падчас канцэрта ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі славутага беларускага опернага спевака Міхала Забэйды-Суміцкага. У кнізе добра напісана пра лёс спевака, пра яго адносіны з У. Караткевічам і В. Рагойшам.

Асабіста пазнаёміў В. Рагойшу з У. Караткевічам у канцы мая 1966 г. Адам Мальдзіс. Пісьменнік папрасіў В. Рагойшу правесці некалькі ўрокаў-кансультацый па беларускай і рускай мовах і літаратурах для яго пляменніка з-пад Рагачова, што паступаў на філагічны факультэт БДУ. В. Рагойша правёў іх. Той пляменнік (відаць, не без намаганняў В. Рагойшы таксама) паступіў на філагічны факультэт БДУ.

З таго часу і пачаліся сяброўскія адносіны У. Караткевіча і В. Рагойшы. Летам 1966 г. В. Рагойша разам з У. Караткевічам і А. Мальдзісам на маршрутным аўтобусе ўпершыню з'ездзілі ў Ракаў. Быў гасцінны і сардэчны прыём у яго бацькоўскай хаце. В. Рагойша з любоўю і цеплынёй апавядае пра сваіх бацькоў, якія гэтак жа цёпла прымалі многіх славутых людзей.

У кнізе ідзе гаворка пра Ракаў як пра адзін з цікавых культурных цэнтраў на тэрыторыі Беларусі, прасочваецца яго гісторыя, расказваецца пра вядомых людзей, якія нарадзіліся і жылі ў ім.

У. Караткевіч пазней неаднаразова наведваў Ракаў і яго ваколіцы, пазнаёміўся не толькі з гістарычнымі і культурнымі мясцінамі, але і з многімі цікавымі людзьмі. Вядома, В. Рагойша раскажаў пісьменніку, што Ракавам разам з суседнім фальваркам Паморшчынай у 1804–1939 гг. валодалі Здзяхоўскія, што бацькі Янкі Купалы ў 1879–1982 гг., адразу пасля жаніцбы і да пераезду ў Вязынку, арандавалі кавалак зямлі ў Э. Здзяхоўскага. Распавёў пра сыноў Э. Здзяхоўскага. Старшы сын Мар'ян, вядомы навуковец, своеасаблівы філосаф, заснавальнік польскай кампаратывістыкі і славістыкі як асобных галін літаратуразнаўства, перапісваўся з Львом Талстым, у 1896 г. ездзіў з Ракава на сустрэчу з ім у Ясную Паляну. Малодшы сын Казімір у Ракаве кіраваў вялікай

гаспадаркай і займаўся літаратурнай творчасцю. Яго як таленавітага празаіка у свой час заўважыла і падтрымала Эліза Ажэшка, якая ў 1908 г. прыехала ў Ракаў, высока ацаніла мястэчка і назвала яго «Літоўскімі Афінамі» (мелася на ўвазе не этнічная, а гістарычная Літва).

Заслугоўвае ўвагі і наступная згадка В. Рагойшы: «Уладзімір Караткевіч, як падалося, не ведаў, што мяжа паміж Заходняй і Усходняй Беларуссю не была ліквідавана 17 верасня 1939 года пасля “ўз’яднання Заходняй Беларусі з Усходняй”, яе па-ранейшаму ахоўвалі савецкія памежнікі аж да сярэдзіны чэрвеня 1941 года, да самага пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Ды і пару дзён пасля пачатку вайны» [3, с. 35].

Ракаў быў блізкі і дарагі У. Караткевічу, як Рагачоў. Заўважым, што Рагачоўшчыне належыць асаблівае месца ў жыццёвым і творчым лёсе пісьменніка. У ягонай сям’і захавалася паданне пра Тамаша Грыневіча, сваяка з матчынага боку і яе радні, аднаго з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гг. на Прыдняпроўі. Ён быў расстраляны ў Рагачове. У. Караткевіч апісаў гэту гісторыю ў эпілогу апавесці «Предыстория» і ў эпілогу рамана «Леаніды не вернуцца да Зямлі».

Маці пісьменніка Надзея Васільеўна пасля заканчэння ў 1911 г. Марыінскай гімназіі ў Магілёве некаторы час працавала настаўніцай у вёсцы Збароў каля Рагачова. У Рагачове пазнаёміліся ягоныя бацькі.

Заўсёды гасцінны і ўтульны для У. Караткевіча і ягоных сяброў быў у Рагачове дом на вуліцы Чкалава, 41 (з 2010 г. – вуліца У. Караткевіча). Гэты прасторны дом у 1914 г. пабудоваў і потым жыў з сям’ёй дзед Васіль Юльянавіч Грынкевіч. З другой паловы 1940-х гг. там жыў з сям’ёй ягоны дзядзька Ігар Васільевіч Грынкевіч.

У Рагачове У. Караткевіч стварыў многія паэтычныя творы. 7 жніўня 1959 г. каля вёскі Азярышча на Рагачоўшчыне ўзнік пачатак рамана «Каласы пад сярпом тваім». Пісаць раман па-сапраўднаму пачаў пісьменнік у Рагачове 27 красавіка 1962 г. Падзеі апавесці «Сівая легенда» адбываюцца пераважна на Рагачоўшчыне, у Кісцянеўскім замку. У Рагачове ў ліпені-жніўні 1964 г. пісьменнік напісаў легенду «Ладдзя Роспачы», зімой і вясной 1966 г. завяршыў раман «Хрыстос прыязміўся ў Гародні», 11 лістапада 1966 г. – апавесць «Чазенія», іншыя творы. Пісьменнік быў натхнёным песняром беларускага Прыдняпроўя, а праз яго і Беларусі.

У. Караткевіч запрашаў прыехаць у Рагачоў В. Рагойшу аднаго і разам з жонкай Т. Кабржыцкай. Толькі ў пачатку верасня 2016 г. В. Рагойша як удзельнік навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай Дню беларускага пісьменства, што праводзіўся ў Рагачове, наведаў гэты горад і яго ваколіцы. Убачыў тое месца на Дняпры каля вёскі Азярышча, пазначанае цяпер памятным знакам-валуном, дзе «груша цвіла апоні год», бо «Дняпро падбіраўся да яе спакваля, патроху, як разбойнік» [1, т. 7, с. 9]. З такога малюнка пачынаецца раман «Каласы пад сярпом тваім». Там жа любаваліся Доўгай Кручай, прыдняпроўскімі паплавамі, якія адлюстравалі ў сваіх творах пісьменнік. У Рагачове наведаў дом і пакой у ім, дзе плённа працаваў пісьменнік. Каля дома прачытаў на ўстаноўленым камені надпіс: «Гэты дом многія гады быў творчым прытулкам выдатнага беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча». Убачыў мясціну на Дняпры, дзе адбыліся падзеі пралога рамана «Леаніды не вернуцца да Зямлі», наведаў вёску Збароў, дзе працавала настаўніцай маці пісьменніка. Гаварыў пра неабходнасць стварэння музея ў дзедавым доме, пра ўсталяванне ў Рагачове помніка Гервасію Выліваху, галоўнаму герою легенды «Ладдзя Роспачы», пра адкрыццё турыстычнага маршрута ў вёску Азярышча...

В. Рагойша са скрухай адзначыў: «Зайсці, наведаць, палюбавацца... Але ўжо, на вялікі жаль, без самога Уладзіміра Караткевіча, ды нават і без “дзядзькі Ігара”... Затое – на шчасце, у маім Ракаве, у маім родным куце, Караткевіч бываў не раз. І не толькі бываў, але, як я не раз пераконваўся, і палюбіў яго» [3, с. 27].

У Ракаве, на бацькоўскім доме, у гонар пісьменніка ўсталявана мемарыяльная дошка работы народнага мастака Беларусі Івана Міско з барэльефам пісьменніка і надпісам: «Гэты дом часта па-сяброўску наведваў класік беларускай літаратуры Уладзімір Караткевіч». А ў самім доме на плошчы Свабоды, 17, у прыватным «Музеі поліэтнічнай культуры Ракаўшчыны», створана арыгінальная экспазіцыя, прысвечаная У. Караткевічу. «І галоўнае месца сярод экспанатаў (а гэта рэчы, падараваныя Караткевічам з розных выпадкаў, кнігі, здымкі і інш.) займае халасцяцкая канапа Уладзіміра, якую ён аддаў нам “для Ракава”...» [3, с. 28].

Сяброўскія адносіны У. Караткевіча і В. Рагойшы замацоўваліся сустрэчамі ў Ракаве, Мінску і іншых мясцінах. Так, 17 снежня 1966 г. У. Караткевіч, А. Лойка,

Г. Бураўкін, Я. Семязон, Л. Акаловіч і В. Рагойша выбраліся на сустрэчу са школьнікамі і настаўнікамі Сваткаўскай сярэдняй школы Мядзельскага раёна. Падрабязна распавёў В. Рагойша пра асобу Міколы Пашкевіча, свайго аднакурсніка, які пасля заканчэння ў 1963 г. філалагічнага факультэта БДУ працаваў завучам у Сваткаўскай сярэдняй школе. Ён быў апантаным прапагандыстам беларускай мовы і літаратуры. Яму В. Быкаў прысвяціў сваю аповесць «Абеліск». Па дарозе да Сватак завіталі ў вёску Будслаў на сустрэчу з вучнямі і настаўнікамі мясцовай школы. Потым была таксама цёплая і сардэчная сустрэча ў Сватках. Іх добра апісаў В. Рагойша. Назаўтра наведалі вёску Пількаўшчыну, дзе гадаваўся Максім Танк. Сустрэліся з яго бацькамі. Там «уцяплілі» нарэшце У. Караткевіча: «Калі ўбачылі бацькі Максіма Танка, у што быў адзеты і абуты ў той снежаньскі дзень класік беларускай літаратуры (праўда, у той час яшчэ будучы), тут жа знайшлі прасторныя валёнкі і вялікі сялянскі кажух. І ў валёнкі і ў кажух Уладзімір улез, здаецца, не разважаючыся і не распранаючыся...» [3, с. 53–54].

Яскрава раскрыўся талент У. Караткевіча як мастака ў цыкле графічных малюнкаў-шаржаў, якія ён стварыў 14 чэрвеня 1967 г. на абароне В. Рагойшам кандыдацкай дысертацыі «Паэтыка Максіма Танка. Культура вобраза. Характар верша». У кнізе не толькі апісваецца сама абарона і яе «другая частка», якая праходзіла ў мінскім кафэ «Тэатральнае», але таксама пададзены і ахарактарызаваны тыя малюнкі, аформленыя ў выглядзе невялікага рукапіснага альбома, які атрымаў неафіцыйную назву «Дыплём».

Красамоўны сам тэкст «Дыплёма», стылізаваны пад даўні дакумент на старабеларускай мове:

«– “Дыплём”.

*Шматпаважанаму мэтру, ілюстрысіме Рагойшу, як беларускія, так і іншыя элаквенцыі майстру, які вырас сам, без дапамогі тых, што “дапамагалі яму расці”, як сцвярджае ён у сціпласці сваёй.*

*На знак таго, што спасцігнуў ён навуку, што калі ёсць танк, то ён – глабальная ракета.*

*На знак таго, што кандыдат ён у правадзейныя члены акадэміі, а карэспандэнтам-членам яму не быць, бо “ежлі розуму ў каго не хапае, але карысць навуцы можа прынесці – тым лічыцца членамі-карэспандэнтамі”.*

*Табе ж прэзідэнтам акадэміі быці, або рэктарам быці, а іначай – не!!!»* [3, с. 62]

Тэкст «завераны» своеасаблівай пячаткай, у цэнтры якой смешная выява савы (сімвал мудрасці) на пастаменце з дзвюх кніжак, а па перыметры «пячаткі» – надпіс, стылізаваны пад старыну: «Навоукі юунакоў пітаюць». І закаручка подпісу.

«Дыплём» пісьменнік уручыў «новаспечанаму кандыдату» пасля абароны ў мінскім кафэ «Тэатральнае». Пры гэтым побач са сваім подпісам ён папрасіў паставіць подпісы ў навуковага кіраўніка дысертанта прафесара М. Ларчанкі, першага афіцыйнага апанента прафесара Ю. Пшыркова, А. Лойкі і інш.

На апошняй старонцы вокладкі альбома – багіня перамогі з запаленай паходняй, што сядзіць на спіне льва як сімвале моцы і ўлады. І жартоўны подпіс у духу У. Караткевіча: «*Светачу чалавечтва ад сяброў-падсвечнікаў...*» [3, с. 67]. Як дарагую рэліквію В. Рагойша захоўвае ў сваім хатнім архіве «Дыплём» У. Караткевіча.

Вялікую мастацкую і навуковую каштоўнасць маюць згадкі В. Рагойшы пра ягонае з Т. Кабржыцкай вяселе, што распачпачалося 7 лістапада 1967 г. у ракаўскім бацькоўскім доме. Тое вяселле У. Караткевіч з А. Мальдзісам назвалі «вяселлем веку». На ім прысутнічала мноства ганаровых гасцей, вядомых на ўсю Беларусь, там, як адзначана ў кнізе, «было ўсё, толькі, як кажуць беларусы, “прымусу не было”. Не прымушалі есці і піць. Затое песні, вершы, жарты, арыгінальныя тосты-зычэнні, ад па-народнаму каларытных да вышукана-мудрых, не змаўкалі амаль цэлы тыдзень» [3, с. 71].

Адметнае было вяселле і тым, што менавіта на ім У. Караткевіч упершыню пазнаёміў сяброў і знаёмых са сваёй нявестай Валянцінай Нікіцінай, якая праз чатыры гады стала ягонай жонкай Валянцінай Караткевіч. А пазнаёміўся з ёю пісьменнік 2 лістапада 1967 г. на сустрэчы са студэнтамі-філолагамі Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А. Пушкіна, куды яна як выкладчыца таго інстытута завітала. В. Рагойша адзначыў, што многія сябры Уладзіміра спачатку не прынялі Валянціну: будучы попел з такім беларускім пісьменнікам, як У. Караткевічам, гаварыла толькі па-руску. Аднак, як згадаў А. Мальдзіс у сваёй кнізе пра У. Караткевіча, яна «неўзабаве стала гаварыць па-беларуску лепей, чым тыя, хто яе папракаў. Больш таго, аказалася, што яна апантаней аддадзена беларускай культуры, чым іншыя аматары гучных слоў. Тое, што зрабіла Валянціна Браніславаўна Караткевіч для падрыхтоўкі “Збору помнікаў гісторыі і

культуры Беларусі”, для таго, каб ён ішоў “без купюр”, можна смела назваць навуковым падзвігам, грамадзянскай мужнасцю. Яна бясконца ездзіла ў экспедыцыі, абараніла не адзін помнік архітэктуры, пісала сама артыкулы і брашуры і рэдагавала чужыя. Аўтарытэт яе ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, дзе яна працавала і ўвогуле ў навуковых колах быў высокі» [2, с. 105].

Цікавы атрымаўся аповед пра тое, як У. Караткевіч падарыў мясцовым музыкам, якія ігралі на вяселлі, дваццаціпяцірублёўку – грошы на той час немалыя. І як тыя, «убачыўшы такі нечаканы “ганарар”, грывнулі ва ўсю...» [3, с. 72]. У. Караткевіч напісаў наступны тэкст для выгравіраванай сярэбранай манаграмы на вялікім насценным гадзінніку з боем, што быў падораны маладым: «*Няхай шчасця гадзіны адлічвае Тані і Славе гэты гадзіннік. Караткевіч, Мальдзісы. Прашковіч, Панізнік. 7.11.1967*» [3, с. 79]. Такі падарунак маладыя ўспрынялі як радасную нечаканасць, цэлае багацце. А неўзабаве за вясельным сталом У. Караткевіч выдаў, як заўважае аўтар кнігі, яшчэ адну «чаканую нечаканасць» – артыстычна прадэкламаваў экспромтам напісаную ў Ракаве «*Эпіталаму Таццяне і Славе*»:

Каханняя Бог у светлай сіле  
Сядзіць між нас. Я п’ю нагбом  
За вас: прыгожых, добрых, мілых,  
За ваш стары і новы дом.

Да схілу дзён сваіх астанніх  
Мы вам сябры. Няхай жыве  
Наш гонар: Слава і Таццяна,  
Сябры ад сёння і – навек.

Малю аб вечным і адзіным:  
Хай шчасны будзе на вякі  
Шлюб Беларусі і Украіны,  
Шлюб Львова й Іслачы-ракі.

У. Караткевіч  
8 лістапада 1967 года [3, с. 80]

В. Рагойша заўважыў, што У. Караткевіч тым самым не толькі выклікаў у маладых сардэчную ўдзячнасць, а ў гасцей – усеагульную ўвагу і павагу, але і ўвёў у сучасную беларускую паэзію новы вершаваны жанр – эпіталаму. Дарэчы, магнітафонны запіс, на шчасце, захавай голас Караткевіча. Калі ён прачытаў эпіталаму, то прапанаваў усім гасцям распісацца пад ёю.

19 лютага 1971 г. Вячаслаў Рагойша і Таццяна Кабржыцкая былі на вяселлі Уладзіміра і Валянціны Караткевічаў. Сапраўды, жаніцьба не толькі не звязала крылы У. Караткевічу, надварот, яшчэ больш акрыліла яго. Пісьменнік плённа працуе, шмат вандруе. В. Рагойша і Т. Кабржыцкая час ад часу адведвалі Караткевічаў у кватэры на вуліцы Веры Харужай. Са свайго боку, і Караткевічы прызджалі да іх у Серабранку. У кнізе змешчаны шматлікія сумесныя фотаздымкі, дарчыя надпісы і малюнкі У. Караткевіча.

У красавіку 1973 г. У. Караткевіч разам з маці і жонкай пераехаў у кватэру на вуліцы К. Маркса, 36. У той жа будынак у маі 1977 г. засяліўся з сям’ёй і В. Рагойша. Часцейшымі сталі сустрэчы. Па сваіх дзеях В. Рагойша адчуваў, што У. Караткевіч не толькі любіў дзяцей, але і дзеці яго любілі. Цікавымі атрымаліся ўспаміны пра падзеі, якія адбываліся ў гэтым доме.

В. Рагойша з любоўю і высокапрафесійна апавядае пра У. Караткевіча як пісьменніка і чалавека, пра тагачасны літаратурны працэс. Напрыклад, пра ўдзел пісьменніка ў канцы 1977 г. у аўтарскай штомесячнай «Тэлевізійнай бібліятэцы», якую на Беларускім тэлебачанні вёў В. Рагойша. Ці пра тое, што свой вядомы нарыс ён хацеў назваць «*Краіна (а не зямля) пад белымі крыламі*». Аднак тагачасная грамадская атмасфера не дазоліла гэта зрабіць. Таму ён быў вельмі ўдзячны Т. Кабржыцкай, якая ў львоўскім часопісе «Жовтень» (1973, № 6) апублікавала рэцэнзію «Краіна пад белымі крыламі бусла» – першы грунтоўны водгук на ўкраінскае выданне кнігі «Земля під білими крилами (Моя Білорусь)» У. Караткевіча (Кіеў, 1972).

Пасля смерці маці У. Караткевіча Надзеі Васільеўны (16 снежня 1977 г.) у жыцці пісьменніка настала, як адзначае В. Рагойша, калі не чорная, то шэрая паласа. Пачасціліся яго хваробы, часта ляжаў у шпіталях. Сям’я В. Рагойшы падтрымлівала яго маральна. Пісьменнік ездзіў на Ракаўшчыну, каб адпачыць цэлам і душой. На ўтамабілі «жыгулі» В. Рагойша і У. Караткевіч аб’ехалі амаль усю Валожыншчыну. Былі ў Люцінцы, дзе жыві і тварыў В. Дунін-Марцінкевіч, і на яго магіле ва ўрочышчы Тупалышчына. Наведалі ў Івянцы народнага мастака Апалінарыя Пупко ў яго доме, што нагадваў сапраўдны мастацкі музей. Заязджалі ў Валожын, потым – у Вішнева, дзе пабачылі стары касцёл, сустрэліся з ксяндзом У. Чарняўскім, які ў той час, як прызнаўся, перакладаў «Біблію» на беларускую мову. В. Рагойша піша: «Неяк наведалі Гальшаны, палазілі па развалінах замка. Ці не адтуль і не з таго часу вывез Уладзімір сюжэт і наву «Чорнага замка (Г)Альшанскага»? Пабывалі ў Багданаве, на радзіме выдатнага мастака Фердынанда Рушчыца. Усклалі кветкі на яго магілу» [3, с. 123–124]. У недалёкіх ад Ракава Дубровах пісьменнік намерваўся нават купіць хату для лецішча. У кнізе паказваецца, што крокі пісьменніка адгукаюцца ў многіх мясцінах Ракаўшчыны.

У Ракаве В. Рагойша пазнаёміў У. Караткевіча з многімі дзеячамі культуры. Напрыклад, з украінскім і беларускім дырыжорам Я. Вашчаком, які ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета Беларусі паставіў оперу У. Солтана «Дзікае паляванне караля Стаха» (1989) па аповесці пісьменніка, з украінскім пісьменнікам і грамадскім дзеячам Р. Іванчыком, які добра ведаў і цаніў творчасць У. Караткевіча, перапісваўся з ім.

У Ракаве адбылося знаёмства У. Караткевіча з вялікай і таленавітай сям’ёй Марыі і Язэпа Янушкевічаў, у якой гадалася пяцёра хлопцаў, у той час большасць былі яшчэ дзеці, а сёння прысутнасць якіх хораша адчуваецца ў беларускай навуцы і мастацтве: фізікам, доктарам фізіка-матэматычных навук Казімірам, вядомым скульптарам Валяр’янам, жывапісцам Фэліксам, літаратуразнаўцам, кандыдатам філалагічных навук Язэпам, спецыялістам-рэстаўратарам Альгердам.

Аўтар далікатна сказаў пра сяброўства У. Караткевіча ў другой палове 1970-х – пачатку 1980-х гг. з «зялёным зміем»: «Просьячы Уладзіміра ўстрымацца ад сяброўства з “зялёным зміем”, я, зразумела, больш клапаціўся пра яго здароўе, чым пра новыя пісьменніцкія дасягненні. <...> Гарэлка ж адбірала ў яго не толькі час, новыя творы, але галоўнае – здароўе...

Аднак пры ўсім тым я хачу запярэчыць асобным “відавочцам”, якія “нічога сумняшся” папракаюць Караткевіча ў “непрабудным п’янстве”. Маўляў, сказаць, што Караткевіч піў – гэта нічога не сказаць... Так, ён піў, але заўсёды, у любой сітуацыі, заставаўся рыцарам. Прычым да “чорных рыз” не напіваўся. Лішне перабіраў – ішоў паляжаць, паспаць. Піў па звычцы, каб пераадолець некаторую сарамяжлівасць (а яна ў яго, ведаю, была!), каб менш бачыць кепскага вакол сябе, каб заглушыць боль ад страты блізкіх людзей... І не раўнуючы як анестэзіяй – прыглушыць боль уласнага цела» [3, с. 119–120].

У. Караткевіч прысвяціў В. Рагойшу вершы «Скарына пакідае радзіму», «Няхай ішчасця гадзіны...», «Слава! Ты пэўна пад туфель»..., «Славу Рагойшу з лепшымі зычаннямі ў дзень саракагоддзя» і інш.

Так, у вершы «Скарына пакідае радзіму», абапіраючыся на словы старажытнагрэчаскага філосафа, матэматыка і астранома Анаксагора, паэт напісаў:

Яны не даждуць, што Скарына  
Зямлю сваю пракляне:  
Страціў не я Афіны,  
Хутчэй Афіны – мяне [1, т. 2, с. 35].

А ў вершы «Славу Рагойшу з лепшымі зычаннямі ў дзень саракагоддзя» пажадаў сваайму сябру наступнае:

Не будзь да славы надта ласы,  
Пі памаленьку і не трусь,  
І беларускага Пегаса  
Любі, як маці-Беларусь.

Хадзі за ім старанна, з потам,  
І не шкадуй мазгоў і ног.

Тады і ён дабром адплоціць...  
А з ім – і Беларускі Бог [3, с. 143].

В. Рагойша згадаў, што ён ініцыяваў пераклад сваім былым студэнтам В. Салія на грузінскую мову аповесці У. Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха» (1991, 2014) і рамана «Чорны замак Альшанскі» (2016). А ў 1979 г. па просьбе кіеўскага прафесара Ф. Паграбенніка, які рыхтаваў анталогію аднаго верша І. Франко «Каменяры» на мова народаў свету, арганізаваў пераклад У. Караткевічам гэтага верша на беларускую мову.

У кнізе шмат каштоўных згадак пра святкаванне 50-годдзя У. Караткевіча ў лістападзе 1980 г., пра асобу ўкраінскага паэта і грамадскага дзеяча Р. Іванчука і яго адносіны з У. Караткевічам, пра жыццё і творчасць пісьменніка ў апошнія гады жыцця і інш.

Кніга В. Рагойшы «Дзесяць саг пра Караткевіча» вызначаецца мастацкай дасканаласцю і навуковай грунтоўнасцю, навізнай і багаццем фактычнага матэрыялу. Аўтар не толькі паказаў роднасасць душ У. Караткевіча з яго сябрамі, але і прасачыў жыццёвы і творчы шлях творцы, заглыбіўся ў псіхалогію творчасці пісьменніка, плённа выкарыстаў набыткі караткевічазнаўства і сказаў сваё, важнае слова пра яго асабу як пісьменніка і чалавека. Кнігу добра ілюструюць здымкі і фотакопіі аўтографу пісьменніка.

Каб глыбей зразумець У. Караткевіча, В. Рагойша наведаў родны горад пісьменніка, дзе ён нарадзіўся і некаторы час жыў, пра які пісаў у аднайменным вершы:

Тут нарадзіліся думкі  
Воля, імкненні, жаданні,  
Тут стаў я сынам краіны,  
Абпален я агнём...  
Таму і люблю я Оршу  
Першым вялікім каханнем,  
Якое не знікне, пэўна,  
Нават з маім жыццём [1, т. 1, с. 72–73].

В. Рагойша быў удзельнікам у Оршы міжнародных навуковых канферэнцый у лістападзе 1995, 2005, 2010 гг. Тады ён прайшоўся па вуліцы У. Караткевіча, наведаў бацькоўскі дом пісьменніка і прысвечаны яму Аршанскі музей, слухаў выступленні на канферэнцыях Янкі Брыля, выкладчыцы Нацыянальнага кіеўскага ўніверсітэта імя Т. Шаўчэнкі Л. Панамарэнкі, аднакурснікаў пісьменніка з гэтай ВНУ Ф. Няўважнага і М. Сняжко, а таксама А. Мальдзіса, Р. Барадуліна, С. Панізніка і інш.

У пачатку верасня 2001 г. В. Рагойша ўдзельнічаў у рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай Дню беларускага пісьменства ў горадзе Мсціслаў Магілёўскай вобласці. Адзначым, што Мсціслаў быў дарагі У. Караткевічу як горад са слаўнай, велічнай і трагічнай гісторыяй. Пісьменнік наведаў гэты горад 8–10 студзеня 1982 г., потым напісаў эсэ «Мсціслаў – дзіяментавы горад», дзе адзначыў, што ў гэтым горадзе нарадзілася 25 ліпеня 1893 г. і пражыла некалькі сваіх першых месяцаў яго маці. В. Рагойша быў уражаны веліччу Замкавай гары, прыгажосцю касцёла кармелітаў, царквы Аляксандра Неўскага, іншых славутасцяў горада. Убачыў будынак былога педтэхнікума, дзе ў канцы 1920 – пачатку 1930-х гг. вучыліся З. Астапенка, А. Куляшоў і Ю. Таўбін, прысутнічаў на адкрыцці помніка Пятру Мсціслаўцу, аднаму з першых беларускіх і расійскіх друкароў, гравёру XVI ст., што нарадзіўся ў Мсціславе.

Як адзначалася вышэй, у пачатку верасня 2016 г. на В. Рагойшу як на ўдзельніка рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай Дню беларускага пісьменства, моцнае ўражанне зрабіў г. Рагачоў Гомельскай вобласці і яго наваколле.

В. Рагойша аналізаваў паэтычныя творы У. Караткевіча у такіх працах па вершазнаўстве, як «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах» (2001), «На шляху да Парнаса» (2003), «Паэтычны слоўнік (3-е выд, 2004), энцыклапедычным даведніку «Верш. Паэзія» (2020) і інш.

Мы не называем артыкулы і выступленні В. Рагойшы на навуковых канферэнцыях, прысвечаных У. Караткевічу. Па-першае, яны пададзены ў энцыклапедыі «Уладзімір Караткевіч» (2020), па-другое, як адзначалася раней, у многіх з іх апрабраваліся думкі для кнігі «Дзесяць саг пра Караткевіча».

В. Рагойша апублікаваў лісты У. Караткевіча да Р. Іванычука (упершыню – часопіс «Полымя», 1988, № 12), У. Лучука і А. Сенатовіч (упершыню – часопіс «Дзеяслоў», 2020, № 5]. Ён уваходзіў у ініцыятыўную групу выкладчыкаў філалагічнага факультэта БДУ, што звярнуліся ў Міністэрства Інфармацыі Рэспублікі Беларусь з просьбай выдаць Збор твораў У. Караткевіча ў 25 тамах. Быў сярод падпісантаў ліста ў Гомельскі абласны выканаўчы камітэт з просьбай стварыць у Рагачове ў дзедавым доме музей У. Караткевіча. З’яўляецца членам рэдакцыйнай калегіі Збору твораў У. Караткевіча ў 25 тамах, рэдактарам 1, 2 (паэзія) і 15 (пераклады і аўтапераклады) яго тамоў, укладальнікам у 20 томе лістоў У. Караткевіча да У. Лучука і А. Сенатовіч, дае высокакваліфікаваныя кансультацыі і парады ўкладальнікам асобных тамоў. В. Рагойша ўваходзіў таксама ў склад рэдакцыйнай калегіі энцыклапедыі «Уладзімір Караткевіч», для якой напісаў артыкулы пра Я. Вашчака, Р. Іванычука. Т. Кабржыцкую, Р. Лубкіўскага, У. Лучука, І. Міско, пра вёску Сваткі, А. Сенатовіч, пра «Дыплём», пераклады У. Караткевіча і інш.

В. Рагойша – рупівы прапагандыст і даследчык жыцця і творчасці пісьменніка.

#### Бібліяграфічныя спасылкі

1. Караткевіч У. Збор твораў: у 25 тамах / Уладзімір Караткевіч. Мінск: Мастацкая літаратура, 2012–2022. Т. 1–20.
2. Мальдзіс А. Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча: партрэт пісьменніка і чалавека / Адам Мальдзіс. Мінск: Мастацкая літаратура, 1990.
3. Рагойша В. Дзесяць саг пра Караткевіча / Вячаслаў Рагойша. Мінск: Мастацкая літаратура, 2020.

### ВОЧЫ Ў ВОЧЫ З ВЯЧАСЛАВАМ РАГОЙШАМ

**Н. В. Якавенка**

*Доктар філалагічных навук.*

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры*

*Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі,*

*вул. Сурганава, д. 1, корп. 2, 220072, г. Мінск, Беларусь, natayakavenka@tut.by*

У артыкуле даецца кароткі агляд літаратурнай, літаратуразнаўчай, перакладчыцкай дзейнасці В. П. Рагойшы і прадстаўляецца яго новая кніга «Прыгаршчы светлых згадак. Настаўнікі. Калегі. Сябры» (2022), дзе змешчаны ўспаміны пра дарагіх аўтару людзей, родныя мясціны, знакавыя і лёсавызначальныя падзеі, пра яго найбольш значныя навуковыя дасягненні.

**Ключавыя словы:** Вячаслаў Рагойша, Таццяна Кабржыцкая, літаратуразнаўства, пераклад, даследаванне, успаміны.

Доктар філалагічных навук, прафесар Вячаслаў Пятровіч Рагойша мае каля тысячы апублікаваных даследаванняў па гісторыі і тэорыі беларускай літаратуры, вершазнаўству, паэтыцы літаратурнага твора, па найбольш актуальных пытаннях беларуска-славянскіх літаратурных узаемасувязей, праблемах тэорыі і практыкі мастацкага перакладу, а таксама ўласны зборнік вершаў «Полюс цяпла» (2007).

Прафесар Рагойша выхаваў не адно пакаленне перакладазнаўцаў і перакладчыкаў паводле наступных прынцыпаў: «Перакладаць неабходна толькі тыя творы, якія б узбагачалі родную літаратуру, культуру, развівалі нацыянальную літаратурную мову; мастацкі пераклад – плод любові, а не разліку; перакладчык павінен дасканалы валодаць як мовай, на якую перакладае, так і мовай арыгінала; у мастацкім перакладзе павінен узнаўляцца стыль аўтара, асноўныя нацыянальныя асаблівасці першакрыніцы; дакладнасць мастацкага перакладу – гэта не даслоўнасць, а дакладнасць у перадачы ідэйна-вобразнай структуры іншамовнага твора; мастацкі пераклад, як і арыгінал,